

פתרון הבחינה

ספרות

קיץ תשפ"א, 2021, שאלון: 8281
מוגש ע"י בית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. כל התשובות מנוסחות בראשי פרקים.

פרק ראשון – סיפור קצר

פרק זה הוא חובה. על הנבחן היה לענות על שתיים מהשאלות 1-3:

שאלה מספר 1

בסיפור "כינורו של רוטשילד" ניתן לראות בשינוי שחל בדמות המרכזית יעקב, אולם שינוי זה מגיע מאוחר מדי. יעקב המכונה בסיפור "ברוזה" בשל אופיו הקשיח והאטום, הוא בונה ארונות קבורה. עיסוקו זה הרחיקו, ככל הנראה, מחברת בני אדם והקהה את רגשותיו כל ימיו הוא עסוק בחישובי רווח והפסד כספיים שכרוכים בעבודתו.

מות אשתו, מארפה, משמש כקטאליזטור שמחולל בו שינוי – הוא כמו מתעורר אל המציאות שסובבת אותו, עורך חשבון נפש נוקב עם עצמו, אבל כבר מאוחר מדי מבחינתו לממש את התובנות החדשות שהגיע אליהן בחייו בעולם הזה.

בתחילת הסיפור אנו פוגשים, כאמור, בדמות נוקשה שאטומה למצוקות בני אדם ועסוקה עד למעלה מראשה בתחשיבי עלות תועלת כלכלית. ברוזה מתוסכל מבניית ארונות מתים לילדים מפני שאלה מניבים לו הכנסה זעומה, וכשנודע לו שאשתו, מארפה, עומדת למות, הוא מודד אותה בעודה בחיים כדי להתחיל בבניית ארון הקבורה.

המספר ממחיש את מעמדה של מארפה בחייו של ברוזה בכך שהוא מונה אותה בין יתר רהיטי הבית – דרך עינו של בעלה.

עוד נודע לנו שיעקב מנגן בכינור בתזמורת כלי זמר שבה מנגן גם רוטשילד ושיעקב מתעב את הנגן היהודי ואף נוהג להכותו לעתים מזומנות.

כשמארפה גוססת מוביל אותה יעקב למרפאה ושם נתקלים שניהם ביחס קר ומנוכר מצד אנשי הרפואה. יעקב רוצה להציל את מארפה והיחס המזלזל שהם מקבלים מכעיס ומתסכל אותו. לפני מותה מזכירה מארפה ליעקב שלפני שנים רבות הייתה להם ילדה קטנה שנהגו לטייל איתה על שפת הנהר ושילדה זו נפטרה. יעקב לא זוכר את הילדה, אבל מותה של מארפה והזעזוע מהבדידות שלפתע נגזרה עליו מעוררים את זכרונו והוא יוצא אל הנהר.

שם, בנהר, מעלה יעקב את דמותה של הילדה, לנגד עיניו. תחילה הוא עוד עורך חישובי כספים שקשורים בהובלת סחורות בנהר, אולם מכאן הוא פונה ומלקה את עצמו על יחסו המחפיר למארפה לאורך השנים, על כך שמעולם לא ידע להכיר תודה על מעשיה למענו ועל חייה האומללים לצידו. מכאן ממשיך יעקב ורואה איך החמיץ את חייו בחישובי רווח והפסד קטנוניים, בניכור מוחלט לילדה הקטנה שלו ושל מארפה ובהתעלמות מלאה לטבע שסובב אותו.

בשובו הביתה הוא מחליט לבצע מעשה חסד אחרון ומוסר את כינורו האהוב לרוטשילד, שנוא נפשו. יעקב הצטיין בנגינה בכינור וידע להפיק ממנו מנגינות עצובות וצובטות לב. עובדה זו מלמדת על קיומם של רחשי לב עדינים ומודחקים בנפשו של יעקב – אולי מות הילדה ועיסוקו המורבידי הם שאטמו את ליבו ומנעו מרגשות עמוקים אלה מלבוא לידי ביטוי.

בסוף הסיפור אנו למדים שרוטשילד הצליח לשחזר בנגינתו את מוזיקת הכינור הנוגה של ברונזה וזכה להצלחה גדולה. ברונזה אמנם כבר לא בין החיים. השינוי שהתחולל בתוכו בעקבות מותה של מארפה, אשתו – האדם היחיד שלא וויתר עליו והוסיף לאהוב ולשרת אותו, לא הספיק להתממש בחייו, אבל נגינת הכינור היא שמוסיפה להעיד על המעשה הטוב שבכל זאת הספיק לעשות ועל המהפך המאוחר שהתחולל בנפשו.

שאלה מספר 2

הסיפור "האדונית והרוכל" מאת ש"י עגנון מתרחש באירופה של לפני מלחמת העולם השנייה ומגלם שתי השקפות עולם מנוגדות שהיו נטועות אז בעולם היהודי. השקפה אחת האומרת שעל היהודים לדבוק בדתם ומורשתם. שמורשת זו היא ששמרה עליהם במשך אלפי שנים והיא זו שתבטיח את המשך קיומם כעם. השקפה אחרת שרווחה באותה תקופה דגלה בהתקרבות אל העולם הנוצרי שבתוכו חיו יהודי התקופה, בקבלת המציאות החברתית הסובבת אותם, עד כדי התבוללות ואיבוד הזהות היהודית.

הסיפור מתאר את הסתבכותו של רוכל יהודי בשם יוסף שנקלע לביתה של אדונית נוצרייה בשם הילני. יוסף מבקש למכור ללה ממרכולתו ולאחר שנקלע לסערת גשמים ביער הסמוך לביתה מדפק שוב על דלתה ומבקש ממנה שתיאות לספק לו מחסה עד יעבור זעם. הילני נאותה לבקשתו ובהמשך הסיפור מאפשרת לו להישאר בביתה בתמורה לתיקונים שהיא מבקשת ממנו לבצע בבית.

ככל שמתארכת שהותו של יוסף בבית האדונית כך הולכים ומתקרבים השניים זה לזה, יוסף עובר לישון בחדרה, מתאהב בה ונהנה ממציאאות שבה יש קורת גג לראשו ואוכל קבוע על שולחנו. בתוך כך, הולך ומתרחק יוסף משורשיו היהודיים, עובר תהליך מואץ של התבוללות, אוכל בשר בחלב ומתקרב לאנשי המקום.

הילני, שתחילה נוהגת ביוסף כאדוניה ומרעיפה עליו אהבה, הולכת ומתגלה כאישה מסוכנת ומוזרה. לשאלותיו של יוסף אודות בעליה הקודמים היא מספקת מענה מאיים ומספרת שהם נרצחו על ידה. גם לשאלות בנוגע להימנעותה מאוכל עונה הילני באופן שמאיים במפורש על חייו של הרוכל. למרות כל סימני האזהרה שמקבל יוסף מהילני הוא בוחר להתעלם מהחרב שמונפת מעל צווארו. הוא מתקשה לוותר על כל טובות ההנאה שמזמנת לו "הכנסת האורחים" של הילני הנוצרייה ומעדיף לפרש את דבריה כאותות חיבה שהוא ככל הנראה מתקשה להבינם.

יוסף מייצג כמובן את יהודי הגולה באירופה שבחרו בדרך ההתבוללות בניסיון להציל את נפשם, להתערות בחברה שבה הם חיים ולקיים אורח חיים חופשי ומודרני. הילני מייצגת את הסכנה המאיימת על המשך קיומו של העם היהודי המבקש לעצמו את לחם החסד הנוצרי. היהודים שמבקשים להסתמך על חסדי הנוצרים טועים טעות קשה על פי סיפור זה, ומעמידים את חייהם בסכנה.

הילני מתגלה כקניבלית רצחנית שפיתתה את יוסף מתוך כוונה לטרוף אותו. רגע קצר של חזרה בתשובה מצד יוסף – יציאה מחוץ לבית כדי להתפלל "שמע", הוא שבאופן סימבולי הציל את חייו. באותו הלילה דקרה הילני בסכין את מיתתו בחושבה שהוא נמצא בה, ובסופו של דבר פצעה את עצמה – מה שהוביל, בסופו של דבר, למותה.

עגנון לא מבקש להצפין את המסר הדידקטי של הסיפור. השקפת העולם היהודית שלו באה כאן לידי ביטוי בולט. החזרה הרגעית אל השורשים היהודיים היא שהצילה את חייו של יוסף, הרוכל היהודי. כל עוד יוסיפו יהודי הגולה להתרפס בפני הגויים, להתרחק מדתם ומשורשי המסורת שלהם, תוסיף סכנת הכיליון לרחף מעל לראשם.

פרק שני – דרמה

נבחן שבחר בפרק זה, נדרש לענות על אחת מהשאלות 4-7

שאלה מספר 4

במחזה "אנטיגונה" בא לידי ביטוי הניגוד בין עיוורון פיזי או סמלי ובין פיקחון ומודעות. ניגוד זה תורם לבניית משמעות המחזה.

הקונפליקט בין עיוורון ופיקחון מומחש כבר בתמונה הראשונה במחזה. אנטיגונה מנסה לשכנע את אחותה, איסמנה, שתצטרף אליה לקבורת האח פולינקס – מעשה שמשמעותו היא הפרת צו המלך והסתכנות במוות. איסמנה מסרבת, נוהגת באופן מפקח וקר רוח ומנסה להניא את אחותה מביצוע המעשה. היא מסבירה לה שהסכנה גדולה מדי, שהיא תיתפס ותוצא להורג ושהן חלשות מול כוחו של השליט. משפחתן סבלה די והותר והמת הוא כבר מת ומיותר להוסיף עוד מתים עבורו.

אנטיגונה מסרבת להשתכנע. היא נחושה בדעתה להפר את הצו של קריאון ולקבור את גופת אחיה. היא מתגלה כעיקשת ואימפולסיבית, פוגעת באחותה, מכנה אותה פחדנית וטוענת שהיא הופכת את עצמה למשתפת פעולה עם קריאון. הדבקות העיקשת בעקרונותיה מעוותת את עיניה מלראות את הסכנה האורבת לה והיא זו שגם תוביל אותה בסופו של דבר אל מותה.

איסמנה היא דמות משנה במחזה ותרומתה היא בחשיפת תכונותיה ואישיותה הטרגית של אנטיגונה. העימות בין השתיים מדגיש ומבסס את חטא הגאווה בו לוקה אנטיגונה. היא אימפולסיבית, מאפשרת לרגשותיה לשלוט בה, דוחה כל ניסיון לפשרה רציונאלית ופוגעת גם במי שקרוב לה ואוהב אותה, כמו אחותה איסמנה.

המפגש השני בין האחיות מתרחש לאחר תפיסתה של אנטיגונה בידי השומר והבאתה בפני קריאון. איסמנה מבקשת מהמלך לחוס על חיי אחותה ומתחננת בפני אנטיגונה שתאפשר לה ללכת איתה אל מותה. איסמנה מתגלה כאן כאחות נאמנה ואוהבת עד מוות. היא מוכנה לקחת על עצמה חילק שווה באשמה למרות שלא השתתפה במעשה הקבורה ואף ניסתה להניא את אחותה מביצועו. כאן שב ונחשף אותו צד עיוורון בדמותה של אנטיגונה. היא דוחה בגסות את הושטת היד של איסמנה, אומרת לה שלא תאפשר לה לקחת קרדיט על מעשה הקבורה האצילי שלה ואומרת לה שהיא בחרה להיות בצד של קריאון ובגדה באח שלה.

היוהרה של אנטיגונה מגיעה כאן לשיאה. היא בזה למי שמוכנה למות עבורה, לא יודעת לראות את מעשה ההקרבה האולטימטיבי של אחותה ונראית, בשלב זה לכל הפחות, כששה אלי מוות על קידוש גופתו של אח שלה.

אנטיגונה מתערבת בתחום שמסור לשליטתם הבלעדית של האלים. אמנם מסתבר שהיא מקיימת, בסופו של דבר, את רצונם, אבל פעולותיה הנמהרות, הדרך הגאוותנית-פוגענית שבה היא נוהגת, עיקשותה המעוותת וחוסר נכונותה להתפשר מגלמים את אופייה הטרגי והם שמובילים אותה אל מותה.

כמובן שגם קריאון לוקה בעיוורון דומה. הוא מתעקש בכל מחיר על מילוי הצו שפרסם. הוא מסרב לשמוע את האזהרות וההפצרות שמשמיעים לפניו רוחשי טובתו: בנו היימון והנביא טירסיאס, ועיוורון זה מחולל, בסופו של דבר, את הטרגדיה הקשה על ראשו.

שאלה מספר 5

גדולתם ואסונם של הגיבורים הטרגיים במחזה "אנטיגונה" מאת סופוקלס נובעים מאמונתם המוחלטת בצדקת דרכם ומחוסר יכולתם להתפשר ולהכיר בצדקתו של האחר. אנטיגונה וקריאון מתאפיינים שניהם ברגשות סוערים ובדחפים ויצרים עזים. הקושי של השניים נובע מאמונתם המוחלטת בצדקת דרכם.

הטרגדיה נפתחת עם פרסומו של צו המלך קריאון בדבר איסור קבורתו של פולינקס אשר בגד בממלכה. אנטיגונה מבקשת לשכנע את אחותה, איסמנה, להפר את צו המלך ולקבור את האח. לטענת אנטיגונה מה שמפעיל אותה הוא הנאמנות המלאה שלה לאח ולצו המצפון שצריכה לגבור, לדעתה, על הצורך לקיים את חוק המלך. איסמנה חוששת לחיי אחותה ומנסה להניא אותה ממעשיה. היא משתמשת בטיעונים רציונאליים אותם מכנה אנטיגונה פחדנות.

אנטיגונה מזלזלת בדברי אחותה, מתגלה כבר כאן כאישה אימפולסיבית וסוערת וטוענת שאינה פוחדת מפני המוות ואף תלך לקראתו בשמחה בידיעה שהצילה את כבודו האבוד של אחיה המת. מצד אחד היא נתפסת כאישה אמיצה, נאמנה למשפחתה ולצו המצפון שלה, בזה למוות וכמו גדולה מן החיים עצמן, אך מן הצד השני היא מגלה היבריס בוטה, מזלזלת במאמציה של אחותה להציל אותה ומסרבת בכל תוקף להקשיב לדברי הטעם של איסמנה.

גם לאחר שנתפסה בניסיון הקבורה (השני) והובאה בפני קריאון המשיכה אנטיגונה להפגין סערת רגשות, התעקשה על אמונותיה ועקרונותיה ודיברה אל המלך בלשון מזלזלת. קריאון, מצידו, לאחר שסיפק לאנטיגונה מספר פתחי מילוט בהם סירבה להשתמש, מתגלה גם הוא כשליט שמתעקש בכל מחיר על צדקת דרכו. הוא מאיים להוציא להורג גם את איסמנה בטענה מצוצה מן האצבע שסייעה לאחותה במעשה הקבורה. הוא משתמש בביטויים שוביניסטיים נמוכים, מתקוטט עם אנטיגונה, בז לעקרונותיה ומחליט, בסופו של דבר, לשלוח אותה למערת קבורה עם מים ומזון לשלושה ימים.

עיקשותו של קריאון, ההיבריס שלו וחוסר יכולתו להתפשר, מונעים ממנו להקשיב גם לדברי בנו, הימון. האחרון מבקש את טובתו של אביו, מנסה להשפיע עליו שיחזור בו מהחלטתו מפני שהעם מצדד באנטיגונה והותאה להורג תהיה טעות קשה עבורו. קריאון ממאן לשמוע. הוא מכפיש את בנו, קורא לו "עבד של נקבה" ומוסיף וצועק שאישה לא תשלוט עליו. הוא מתגלה כאדם קטנוני ונפסד, יהיר שמתקשה לשלוט בדחפיו ולמשול ברגשותיו. דבקתו העיוורת בעקרונותיו היא גרעין טרגדיה שלו.

לבסוף, לאחר שפגע קשות גם בנביא העיוור, טירסיאס, והאשימו בלקיחת שוחד, פוקח הפחד את עיניו של המלך לראות את טעותו. הוא ממחר עם אנשיו לקבור את פולינקס ומשם פונה למערת הקבר בה מצויה אנטיגונה. אולם, כדרכן של טרגדיות, ההתפכחות מגיעה מאוחר מדי. במערה

מתגלה גופתה התלויה של אנטיגונה והימון שכורך את זרועותיו סביבה. הבן שבור הלב מניף את חרבו על אביו שנס על נפשו.

בסופו של המחזה מתאבדת גם יוקסטה וקריאון מכה על חטא, מקונן על מות בנו ואשתו, ומלקה את עצמו על שנהג ביהירות ובגסות, יצא נגד חוק האלים וחולל טרגדיה על ראשו.

המסקנה הדידקטית של המחזה היא שיש להכיר בעליונותם של האלים, להפעיל את השכל הישר ולנהוג באופן מאופק ומתון. קהל הצופים שחווה קתרזיס בראותו שהסדר החברתי שב על כנו, מבין שחוסר שליטה על הרגשות הסוערים, הדחפים והיצרים העזים, עלולה להוביל לחורבן ולטרגדיה אישית וחברתית.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

נבחן שבחר בפרק זה, נדרש לענות על אחת מהשאלות 8-10

שאלה מספר 10

הרומאן "התפסן בשדה השיפון" מציג את האמביוולנטיות של גיבורו, הולדן קולפילד, ביחס לתהליך ההתבגרות. במהלך שלושת הימים שבהם מתרחש הסיפור מנסה קולפילד להאיץ את התבגרותו מצד אחד, ולהוסיף ולחשוש מפני התבגרות זו, מן הצד השני. נסיבות חייו משגרות אותו אל שלושת הימים המכריעים הללו ברחובות ניו יורק, ועושה רושם שבסופו של דבר הוא משלים עם נסיבות אלה ומבקש לעזור לעצמו.

קולפילד נזרק מפנימיית פנסי שבה שהה ולמד. הוא בוחר להסתובב בניו יורק בטרם יחזור הביתה כדי שלא יעורר עליו את כעסם של הוריו. הורים אלה, כך רומז הולדן, הזניחו קמעה את תפקידם ההורי מפני ששקעו באבל על מות בנם הצעיר – האח האהוב על קולפילד.

במשך שלושת ימים אלה עובר הולדן מספר חוויות שמעידות על בלבול הזהות שלו, על מאמציו לגבש לעצמו תפיסת עולם יציבה, ועל החספוס שמסתיר רגישות נוגעת ללב של נער צעיר ואבוד.

לאורך כל הסיפור חושף קולפילד את האטימות, הזיוף והצביעות שממלאים, לראיתו, את עולם המבוגרים. המורה לאנגלית שהעריך את הולדן ודאג לו מתגלה כפדופיל שמנסה ללטף אותו. ארני הפסנתרן מתחנף לקהל המאזינים שמעריץ אותו ועל כן מוכר בזול את האמנות שלו, ואחיו הבכור, ד.ב. מכונה על ידו "זונה", מפני שהוא תסריטאי שיוצר עבור כסף ולא ממניעים אמנותיים אותנטיים.

קולדפילד רגיש מאוד לגילויים של צביעות וזיוף בעולם המבוגרים. עם זאת, הוא עצמו משקר (לנזירות, לאמא של תלמיד בפנימייה, ועוד), נכנס לעורן של דמויות שונות ומתאמץ מאוד לרכוש לעצמו גינונים של מבוגר טרם זמנו: שותה אלכוהול, מתחיל עם נשים בבר, מעשן ומזמין זונה

לחדר במלון. אי יכולתו לקיים יחסים עם הזונה עשויה להעיד על חוסר הבשלות המינית שלו וגם על הרגישות שמסתתרת מתחת למעטה הקשיחות.

נסיבות החיים של הולדן: מות אחיו הצעיר, הניכור מצד ההורים, השהייה במוסדות לימוד שונים מחוץ לבית, קשיי ההסתגלות והרגישות המחודדת שלו – כל אלה מגבירים את הבלבול ומעמיקים את היחס האמביוולנטי שלו כלפי תהליך ההתבגרות. הוא רוצה לשמור על עצמו טהור וחף מצביעות, אבל מרבה לשקר, גם את עצמו, לתרץ התנהגויות שליליות ולהשליך על אחרים את קשיי התפקוד שלו. הוא לא באמת לוקח אחריות. הוא נער מתבגר, מורד וכעוס, שעולם המבוגרים מושך ומרתיעה אותו כאחד.

שאיפתו העיקרית היא להיות התפסן בשדה השיפון – מי שיציל את הילדים מנפילה למצולות הזיוף והניכור של עולם המבוגרים. הילדים מייצגים עבורו את העולם הטהור והתמים שהוא עומד לעזוב ועדיין לא מוכן לאבד. פיבי, אחותו הקטנה, היא התגלמות הטהור האהוב הזה. ליבו של קולדפילד קשור בעבותות אהבה לאחותו הקטנה והיא גם זאת, שבסופו של דבר, גואלת אותו מייסורי הלבטים שלו. נכונותה להצטרף אליו בבירחתו הנמהרת מחלצת ממנו רגשות אחריות מודחקים ומניעה אותו לקחת אחריות עליה ובסופו של דבר גם על חייו שלו.

המתח המתמיד בין הצורך להתבגר לבין הפחד מפני איבוד תמימות הנעורים נפתר לבסוף עם פרישת האחריות הזאת על האחות. נראה שהולדן לומד לבצע אינטגרציה ולהבין שהתבגרות אין משמעה, בהכרח, ויתור מלא על חיים שיש בהם גם יושר, אומץ, תום ויופי. להתבגר אין פרושו להתמסר ביודעין לחיים של צביעות דווקא. המציאות מורכבת יותר, לא צבועה רק בשחור ולבן, וכעת, עם נכונותו לטפל בעצמו, אולי ילמד להבחין גם בגוונים נוספים.

ב. היחס האמביוולנטי של קולפילד ביחס לתהליך ההתבגרות רלוונטי לחייו של כל מתבגר מצוי. מצד אחד קיים הרצון לזכות בטובות ההנאה של עולם המבוגרים: עצמאות, שליטה מלאה בחיך, חופש בחירה, מימוש שאיפות וכו', ומן הצד השני קיים הפחד מפני איבוד התמימות, הצורך בהפעלת מנגנונים כוחניים ושקריים כדי לשרוד שם בחוץ, ואובדן הנעורים החופשיים ונטולי האחריות.

פרק רביעי – שירה

נבחן שבחר בפרק זה נדרש לענות על שתיים מהשאלות 11-21 :
שאלה אחת מהשאלות 11-14, ושאלה נוספת מהשאלות 15-21.

שאלה מספר 11

השיר "הים ביני ובינך מתאר את האחוה בין האח החי – הכותב, לבין האח המת.

מדובר בשיר חול מסוג קינה על מות האח. זהו אחד מתוך 19 שירי קינה שכתב המשורר שמואל הנגיד על מות אחיו האהוב יצחק. האווירה הדרמטית בשיר נבנית באמצעות הפנייה הישירה לאח המת. המשורר מתרכז באבלו האישי ומביע את צערו באופן פשוט וישיר.

נראה כי המשורר לא רק סובל את כאב הפרידה מאחיו, אלא גם חרד מפני האפשרות שעם הזמן ילך וישכח אותו – דבר שייחשב בעיניו כבגידה. על כן הוא נשבע לזכור את אחיו ולכאוב את מותו עד יום מותו שלו עצמו.

השיר מבטא קשת רחבה של רגשות:

1. **כאב וקושי מול השלמה:** תחילת השיר בתיאור המרחק הבלתי-ניתן לגישור בין החי למת, בהיצמדות לקבר ובקושי לקבל את עובדת המוות, ובהמשך "שלומים לך באחריתך" - המשורר "משחרר" את אחיו ומאחל לו שלום ושלווה בעולם הבא.
2. **קירבה מול ריחוק:** מצד אחד קירבה פיזית מעצם האפשרות לשבת בסמוך לקבר, אך מנגד ריחוק מנטלי הנובע מעובדת הפער בין חיים למוות. הדיבור הישיר יוצר רושם של קירבה בין שני אנשים המשוחחים ביניהם ("אהה, אחי..."), אך יחד עם זאת, מכיר המשורר בריחוק הנובע מעובדת המוות ("ולא תראה תמונתי / ולא אראה תמונתך, למען כי שאול ביתך...")
3. **פחד מן השכחה:** בשיר יש נימה של האשמה עצמית הנובעת מן הפחד שעם הזמן ישכח המשורר את אחיו המת. הסיום בשבועה מבטא פחד זה ביתר-שאת.

תהליך האבל האישי, הכאוב והאוהב של הדובר מבטא את האחוה שבין האחים. הקושי העצום לתפוס את עובדת המוות, המאמץ להבין שהם לא ייפגשו ולא יחייכו יותר זה לקראת בואו של זה, שהם מצויים כעת בשני עולמות שונים ש"ים" מפריד ביניהם – כל זה מלמד על מידת הקרבה הגדולה שבין האחים ועל האחוה ששררה ביניהם.

שאלה מספר 15

השיר "לא זכיתי באור מן ההפקר" חושף בפני הקוראים את תהליכי היצירה האישיים והכמוסים של המשורר ומביע את ייסוריו על חשיפת יצירתו.

בתיו הראשונים של "לא זכיתי באור" מביאים לכאורה הצהרה או הכרזה של המשורר. דומה שעיקרי הדברים נסבים על מקוריותו של האור (או של הניצוץ) – שהוא כולו של המשורר ואינו "שאול" או "גנוב" – ועל העמל הקשה שהשקיע המשורר בהפקתו ("ניקרתיו", "חצבתיו"). התבנית החוזרת של "לא... לא..." כ"י והאופן שבו חוזר השיר על דבריו ומדגיש מעלים על הדעת הצהרה נרגשת של מי שאומר דבריו בלהט – או שמא אפילו התרסה סמויה או הטחה כנגד מישהו

עוין שכפר, אולי, במקוריות הניצוץ של המשורר. המשמעות העולה מפרטי הבתים האלה היא אפוא: המשורר מבקש את הערצת הקהל ועל כן מכריז בלהט: "הניצוץ שלי מקורי". בבית השלישי פותח המשורר את לבו בפני קוראיו, משתף אותם בצרותיו הגדולות ("כי יתפוצץ לבבי, צור - עזי") ומתוודה כי הן אחריות להפיכת הניצוץ שבלבבו ליצירה המתגלה לעיניהם. הניצוץ ניתז מתחת פטיש הצרות, הופך לשיר, ובבית הרביעי מסתבר כי ניצוץ זה נעלם בתוך האש שהוא עצמו מצית ("ובאור אשכם הצתיו, יתעלם"). בית זה מטעים, כי בשיא הצלחתו של המשורר בקרב קוראיו המתלהבים, כשאורו הופך לנחלת הכלל, הוא מאבד את ניצוצו האישי ומשלם בכאב ובסבל. האש המכלה את ניצוצו היקר לו מוזנת בחלב ובדם שלו עצמו. הבית מתגלה אפוא כהטחה סמויה בקוראים אוהדים דווקא, הרואים את שירת המשורר כנחלת הכלל, או, נכון יותר, כהבעה מובלעת של מפח נפש הנגרם למשורר בשל אסון בואה של שירתו בקהל.

מסתבר, כי לאמתו של דבר המשורר אינו מבקש את אהבת קוראיו ואינו מתאמץ לשכנעם במקוריות האור שהוא מפיץ בקרבם, אלא משמיע מעין: אורי פנימי, פרטי, שייך לי בלבד. לא שאלתיו מאיש ועל כן כולו שלי, ואיש אינו יכול לתבוע בו חלק ולראותו כנחלת הכלל. והנה, למרות זאת, ובניגוד לרצוני, מגיע ניצוץ זה אליכם, אל הרבים המתלהבים, נהרס, נעלם באותה אש התלהבות עצמה שאני מצית, ומנת גורלי היא סבל וכאב. ומכאן משתמעת ההטחה הסמויה באוהדיו של המשורר דווקא ולא במבקרו העוינים: "אינני רוצה במתן אורי לרבים, לא זכיתי בן מן ההפקר, הוא שלי ועל כן – מה לכם ולו? עזבוהו לנפשו ואל תמיטו עלי את אסוני." "אני מקורי", מכריז בלהט מי ששואף להיות נערץ על ידי הקהל וחפץ בהתפעלותו. והנה, בהמשך השיר משתמע, כי השיר מכוון דווקא נגד הערצה והתפעלות מצד הרבים. מה שנתפס כהתרסה נגד עוינים הופך להטחה בפניהם של המעריצים, ומי שנתפס תחילה כמבקש הזדהות, ואהדה, כפותח את לבו בפני קוראיו, כמשיח צרותיו וכשוחר קרבתו של הקורא, מתגלה כמי שהקרבה בינו לבין קוראיו אינה גורמת לו לאושר, כמי שסובל מחשיפת הצנוע והכמוס שבחיייו בפני המון הקוראים הזר.